

Η μνήμη μιας εθνικής καταστροφής

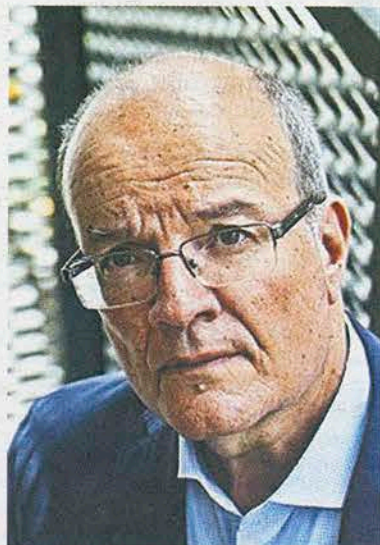
Η ευσύνοπτη καταγραφή για το χρονικό του 1922, που αποκτά νέα διάσταση ενόψει της συμπλήρωσης ενός αιώνα από την Καταστροφή, την επόμενη χρονιά

ΓΡΑΦΕΙΟ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΣΧΟΣ

Το «1922» του Κώστα Σταματόπουλου προσφέρεται για μια σύντομη, απαιτητική ανάγνωση. Σύντομη διότι 120 καλογραμμένες σελίδες διαβάζονται σε ένα έγκλειστο απόγευμα. Απαιτητική διότι όλοι νομίζουμε ότι γνωρίζουμε πώς φτάσαμε στη Μικρασιατική Καταστροφή αλλά όλοι διστάζουμε να εξηγήσουμε στους εαυτούς μας τα αίτια και να παραδεχτούμε τα αιτιατά του εθνικού αυτού ονείδους.

Δεν υπάρχει ουδεμία αμφιβολία ότι περί αυτού πρόκειται: εθνικό όνειδος από το οποίο πολλά έχουμε να διδαχτούμε. Αν υπάρχει κατηγορία εθνικής προδοσίας, αυτή αφορά την απερισκεπτη, φαντασιόπληκτη αυτοχειρία ενός έθνους. Πρόκειται για μνημειώδη εθνική επιπολαιότητα, πολιτική μωρία, ασυναρτησία και έλλειψη στοιχειώδους κρατικής υπόστασης, συμπαγής εγωκεντρικής αφέλειας και μεγαλόσχημου μεγαλοϊδεατισμού. Σίγουρα δεν μας βοήθησαν οι υποτιθέμενοι

Ο συγγραφέας, ιστορικός
Κώστας Σταματόπουλος

σύμμαχοι: Άγγλοι, Γάλλοι, Ιταλοί, Ρώσοι ίσως. Σίγουρα η Γερμανία καθοδήγησε τον Κεμάλ Ατατούρκ στον δικαιολογημένο θρίαμβο του 1922. Αλλά ρωτήστε τον βασιλιά Κωνσταντίνο και τον Βενιζέλο, τους γενναίους μάχιμους στρατηγούς μας, τους τέσσερις μικρόβιους πρωθυπουργούς που διαδέχτηκαν τη διετία 1920-22 τον «ηγέτη» Βενιζέλο όσο βρισκόταν εκτός Ελλάδος – ρωτήστε τους, «Τι γυρεύουμε στη Μικρασία; Ποιο «βιλαέτι» επιδιώκουμε να εγκαταστήσουμε στη Σμύρνη; Για ποιους Έλληνες μαχόμαστε όταν αυτοί οι ίδιοι δεν μάχονται για τους εαυτούς τους;».

Η δημιουργία ενός δεύτερου μετώπου στην Ανατολή άρχισε να απασχολεί τους συμμάχους της Entente το 1914. Η τραγικά ανεπιτυχής εκστρατεία στα Δαρδανέλλια το επόμενο έτος εναντίον του άξονα Γερμανίας - Τουρκίας προδιέγραψε για τη μικρή, φτωχή Ελλάδα την αδήριτη ανάγκη να μείνει κατά το δυνατόν ουδέτερη, επιφυλακτική, ενωμένη μέχρι να τελειώσει ο Μεγάλος Πόλεμος. Αυτό η Ελλάδα δεν το κατάφερε – ούτε καν προσπάθησε να το κάνει ομονοώντας και εκτιμώντας ψύχραιμα τους προφανείς κοινούς κινδύνους. Αντίθετα, κατάφερε να

Έλληνες στρατιώτες
στο Αφιόν Καραχισάρ,
το Ακροϊνόν της Βυζαντινής
Φρυγίας, το 1921

αυτοδαιρεθεί σε βενιζελικούς και βασιλικούς (και σε αρκετές ακόμα φατρίες ξενοφοβίας, ξενολατρίας και μεγαλοϊδεατισμών) και να οδηγήσει τα παιδιά της στον μάταιο ηρωισμό του Σαγγαρίου και της Αλμυρής Ερήμου.

Η κατάληψη της Σμύρνης από τον ελληνικό στρατό τον Μάιο 1919 σήμανε κατ' ουσία το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Αλλά ταυτόχρονα ανέτρεψε τα δεδομένα της μελετημένης πρότασης Νίκολσον - Τουϊνμπι για ελληνική παρουσία στην Ανατολική Θράκη με απώτερο σκοπό την κατάληψη/ παραχώρηση της Κωνσταντινούπολης. Το δίλημμα για τον Βενιζέλο ήταν εξαρχής «Πόλη ή Σμύρνη», δίλημμα το οποίο ο μεγάλος άνδρας της ελληνικής διπλωματίας ουδέποτε κατόρθωσε με πληρότητα. Το δίλημμα επανήλθε σαν πρόταση και στη Διάσκεψη των Καννών τον Ιανουάριο του 1922, διάσκεψη που παρέμεινε στο περιθώριο των πραγματικών γεγονότων, ίσως εξαιτίας του αδιάλλακτου (αλλά ειδήμονος της realpolitik) Πουανκάρé. Η εγκάρδια φίλια Λούντ Τζωρτζ και Βενιζέλου καθόρισε σε πολλά σημεία την ελληνική εκστρατεία στη Μικρά Ασία, εκστρατεία την οποία ο έμπειρος στρατηγός σερ Χένρυ Γουίλσον αβί-

αστα χαρακτήρισε εξαρχής, «mad, bad and stupid».

Το μεγάλο χάρισμα του βιβλίου του Σταματόπουλου είναι ότι μας μιλάει περιεκτικά, εμπειριστικά, απροκατάληπτα για τη μεγαλόπνοη αυτή εθνική τραγωδία. Διαπιστώνει τη μέγιστη έλλειψη βιογραφικών μελετών για τους πρωταγωνιστές της Βενιζέλο και Κωνσταντίνο. Αλλά αυτό δεν τον παρασύρει σε αυθαίρετες επικρί-

Το δίλημμα για τον Βενιζέλο ήταν εξαρχής «Πόλη ή Σμύρνη», το οποίο επανήλθε στη Διάσκεψη των Καννών τον Ιανουάριο του 1922

σεις ή κατηγορίες. Τα ιστορικά γεγονότα παραμένουν αναντίρρητα. Ίσως η ψυχική υγεία του βασιλιά Κωνσταντίνου να τα κατέστησε αναπότρεπτα. Σίγουρα η Ελλάδα, μια μικρή χώρα στην Ευρώπη των γιγαντιαίων Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, να μην εκτίμησε σωστά τα όρια και τις δυνατότητές της.

Το βιβλίο του Σταματόπουλου πρέπει να διαβαστεί από τη νέα γενιά, από τους μαθητές των λυκείων και τους φοιτητές. Και πρέπει να διαβαστεί για τρεις λόγους: πρώτα, επειδή εξιστορεί με πληρότητα και

αντικειμενικότητα τη μεγαλύτερη εθνική τραγωδία της νεότερης Ελλάδας – κατόπιν, επειδή δεν εξυπηρετεί ιδεολογικές παρατάξεις ούτε επιδιώκει να εξάψει ενοχές – και τέλος, επειδή το μέγιστο αιτιατό των γεγονότων που εξιστορεί είναι η δημιουργία εθνικής συνείδησης χωρίς την οποία οι νέες γενιές των Ελλήνων δεν θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν το μέλλον.

Στις σελίδες 104/5 μια φωτογραφία του Σεπτεμβρίου 1921 δείχνει τον ελληνικό στρατό στρατοπεδευμένο στην Ανατολία, έξω από το Αφιόν Καραχισάρ (το Ακροϊνόν της Βυζαντινής Φρυγίας). Το στρατόπεδο αποτελείται από μερικές σκηνές στημένες με παλούκια, είκοσι-τόσα άλογα και λίγους σκορπισμένους στρατιώτες. Δεν υπάρχει πουθενά βαρύς οπλισμός, οχηματαγωγά, ούτε καν οπλοπολυβόλα. Έναν χρόνο αργότερα οι τελευταίοι Έλληνες στρατιώτες εγκατέλειπαν το λιμάνι της Σμύρνης.

Ο Μιχάλης Μόσχος είναι συντονιστής του London Hellenic Prize, που απονέμεται σε συγγραφείς, συνήθως ξένους, για καινοφανείς μελέτες που σχετίζονται με τον πολιτισμό και την ιστορία της Ελλάδας – αρχαιολογία, μελέτη των κλασικών, Ιστορία, θρησκεία αλλά και λογοτεχνία.

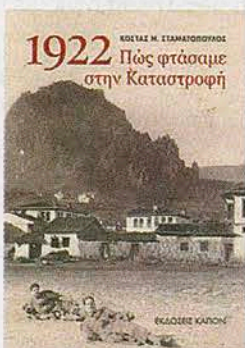
Απόσπασμα (σελ. 105 - 106)

Ο Διχασμός στο στράτευμα

«Οι καταστρεπτικές εκδηλώσεις του Διχασμού πουθενά δεν ήσαν πιο ορατές από ό,τι στο στράτευμα και συγκεκριμένα στις τάξεις των αξιωματικών. Η αντίδρασή τους στην αντιβενιζελική κυβέρνηση που προήλθε από τις εκλογές οφείλετο λιγότερο σε λόγους «ιδεολογίας» και πιο πολύ σε λόγους προσωπικού συμφέροντος, καθώς αρκετοί αξιωματικοί των υψηλότερων βαθμίδων υποχρεώθηκαν να παραδώσουν την θέση τους σε εκείνους από τους οποίους την είχαν αποσπάσει το 1917 και να δεχθούν επίσης τις αναπόφευκτες ανακατατάξεις στην επετηρίδα. Ωστόσο, αποτελεί και πάλι μύθος ότι η νέα κυβέρνηση προέβη σε μαζικές απολύσεις αξιωματικών. Το ποσοστό των αποτάκτων δεν υπερβαίνει το ένα δέκατο του συνόλου των αξι-

ωματικών -ουδεμία σχέση με τις εκκαθαρίσεις του 1917 και 1918.

Σε αυτό το ποσοστό προστίθεται ένα 4%, αποτελούμενο από τους αξιωματικούς εκείνους, μεταξύ των οποίων τέσσερις στρατηγοί, που, πληροφορούμενοι το αποτέλεσμα των εκλογών, εγκατέλειψαν αυτοβούλως τις θέσεις τους, ακόμη και στο μέτωπο, αρνούμενοι να υπηρετήσουν την νόμιμη κυβέρνηση. Μετέβησαν στην Κωνσταντινούπολη, μητρόπολη εκείνα τα χρόνια του βενιζελισμού, από την ασφάλεια της οποίας μηχανορραφούσαν και αγωνίζονταν πώς να καταστήσουν τις Δυνάμεις ακόμη πιο εχθρικές απέναντι στην «κωνσταντινική Ελλάδα», πώς να διχάσουν το έθνος περισσότερο, πώς να υπονομεύσουν το πηικό του στρατού».

Κώστας Μ.
Σταματόπουλος
1922 - ΠΩΣ ΦΤΑΣΑΜΕ
ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Εκδόσεις Καπόν,
2020, σελ. 128
Τιμή: 15 ευρώ